

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

19. september 2019*

Eelotsusetaotlus – Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklid 6 ja 47 ning artikli 51 lõige 1 – Direktiiv 2012/13/EL – Artikli 8 lõige 2 – Direktiiv 2013/48/EL – Artikkel 12 – Direktiiv (EL) 2016/343 – Artikkel 3 – Riigisisised õigusnormid, mis lubavad ravi ja turvalisuse kaalutlustel paigutada psühhiaatriaasutusse isiku, kes on dementsena toime pannud ühiskonnale ohtliku teo – Õigus olla teavitatud enda õigustest – Õigus kaitsjale – Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile – Süütuse presumptsioon – Haavatav isik

Kohtuasjas C-467/18,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Rayonen sad Lukoviti (Lukoviti rajoonikohus, Bulgaaria) 17. juuli 2018. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 17. juulil 2018, kriminaalasjas järgmise isiku suhtes:

EP,

menetluses osalesid:

Rayonna prokuratura Lom,

KM,

HO,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja president A. Prechal, kohtunikud F. Biltgen, J. Malenovský, C. G. Fernlund (ettekandja) ja L. S. Rossi,

kohtujurist: M. Campos Sánchez-Bordona,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- EP, esindajad: *advokat* M. Ekimdzhiev, *advokat* K. Boncheva ja *advokat* T. Ekimdzhieva,
- Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek, J. Vlácil ja A. Kasalická,
- Madalmaade valitsus, esindajad: M. K. Bulterman ja P. Huurnink,

* Kohtumenetluse keel: bulgaaria.

– Euroopa Komisjon, esindajad: R. Troosters ja Y. G. Marinova,
olles 10. juuli 2019. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kuidas tõlgendada Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiivi 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT 2012, L 142, lk 1), artikli 8 lõiget 2 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega (ELT 2013, L 294, lk 1), artiklit 12 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul (ELT 2016, L 65, lk 1), artiklit 3 ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklit 6, artikli 21 lõiget 1 ja artiklit 47.
- 2 Taotlus on esitatud kohtuvaidluses EP paigutamise üle psühhiaatriaasutusse.

Õiguslik raamistik

EIÕK

- 3 4. novembril 1950 Roomas alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) artiklis 5 „Õigus isikuvabadusele ja -puutumatusel“ on sätestatud:

„1. Igaühel on õigus isikuvabadusele ja -puutumatusel. Kellelki ei või võtta tema vabadust, välja arvatud seaduses kindlaksmääratud korras järgmistel juhtudel:

[...]

- e) seaduslik kinnipidamine, et takistada nakkushaiguste levikut, samuti vaimse häirega isikute, alkohoolikute, narkomaanide või hulkurite seaduslik kinnipidamine;

[...]

4. Igaühel, kellelt on võetud vabadus vahistamise või kinnipidamisega, on õigus taotleda menetlust, milles kohus otsustaks kiires korras tema kinnipidamise õiguspärasuse ning korraldaks tema vabastamise, kui kinnipidamine on õigusvastane.

[...]“.

Liidu õigus

Direktiiv 2012/13

- 4 Direktiivi 2012/13 põhjendused 19, 22 ja 26 on sõnastatud järgmiselt:

„(19) Käesoleva direktiivi sätete kohaselt peaksid pädevad asutused kahtlustatavat või süüdistatavat isikut suuliselt või kirjalikult viivitamata teavitama nendest õigustest, mida kohaldatakse siseriikliku õiguse alusel ning mis on olulised õiglase menetluse tagamiseks. Nende õiguste praktiliseks ja tõhusaks kasutamiseks tuleks nimetatud teavet anda õigel ajal menetluse käigus ja hiljemalt enne seda, kui politsei või muu pädev asutus kahtlustatavat või süüdistatavat isikut esimest korda ametlikult küsitleb.

[...]

(22) Kahtlustatava või süüdistatava isiku vahistamise või kinnipidamise korral tuleks teavet kohaldatavate menetlusõiguste kohta anda lihtsasti arusaadavas kirjalikus vormis õiguste deklaratsioonina, et aidata sellel isikul mõista oma õigusi. Selline õiguste deklaratsioon tuleks viivitamata anda igale vahistatule, kui temalt võetakse vabadus õiguskaitseasutuste korraldusel seoses kriminaalmenetlusega. [...]

[...]

(26) Kahtlustatavale või süüdistatavale isikule käesoleva direktiivi kohaselt teabe andmisel peaksid pädevad asutused pöörama erilist tähelepanu isikule, kes näiteks oma nooruse või vaimse või füüsilise seisundi tõttu ei suuda mõista kõnealuse teabe sisu või tähendust.“

- 5 Direktiivi artikli 2 lõikes 1 on piiritletud direktiivi kohaldamisala järgmiselt:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on isikule teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus, kuni menetluse lõpetamiseni, mille all mõistetakse lõpliku otsuse tegemist küsimuses, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on kuriteo toime pannud, sealhulgas kohtuotsuse tegemine ja edasikaebamisotsus, kui see on asjakohane.“

- 6 Direktiivi artiklis 3 „Õigus saada teavet õiguste kohta“ on sätestatud:

„1. „Liikmesriik tagab, et kahtlustatavat või süüdistatavat isikut teavitatakse viivitamata vähemalt järgmistest siseriikliku õiguse alusel kohaldatavatest menetlusõigustest, et neid õigusi oleks võimalik tõhusalt kasutada:

- a) õigus kasutada kaitsjat;
- b) õigus saada tasuta õigusnõustamist ja selle saamise tingimused;
- c) õigus saada artikli 6 kohaselt teavet süüdistuse kohta;
- d) õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele;
- e) õigus vaikida.

2. Liikmesriik tagab, et lõike 1 alusel esitatav teave antakse suuliselt või kirjalikult lihtsas ja arusaadavas keeles, võttes arvesse haavatavate isikute hulka kuuluvate kahtlustatavate või süüdistatavate isikute mis tahes erivajadusi.“

- 7 Direktiivi artikli 6 „Õigus saada teavet süüdistuse kohta“ lõigetes 1 ja 3 on sätestatud:

„1. Liikmesriik tagab, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule antakse teavet kuriteo kohta, mille toimepanemises teda kahtlustatakse või süüdistatakse. Seda teavet antakse viivitamata ja vajaliku üksikasjalikkusega, et tagada õiglane menetlus ning võimaldada tõhusalt kasutada kaitseõigust.

[...]

3. Liikmesriik tagab, et hiljemalt süüdistuse asjaolude esitamisel kohtule antakse üksikasjalikku teavet süüdistuse kohta, sealhulgas kuriteo olemuse ja liigi ning süüdistatava isiku kuriteos osalemise laadi kohta.“

- 8 Direktiivi 2012/13 artikli 8 „Kontrollimine ja õiguskaitsevahendid“ lõikes 2 on sätestatud:

„Liikmesriik tagab, et kahtlustataval või süüdistataval isikul või tema kaitsjal on kooskõlas siseriiklikes õigusaktides sätestatud menetlusega vaidlustamisõigus, kui pädevad asutused ei anna või keelduvad andmast käesoleva direktiivi alusel teavet.“

Direktiiv 2013/48

- 9 Direktiivi 2013/48 põhjenduses 51 on märgitud:

„Õiglase kohtumõistmise aluseks on kohustus hoolitseda kahtlustatavate või süüdistatavate isikute eest, kes on potentsiaalselt ebasoodsas olukorras. Seetõttu peaksid prokuratuur, õiguskaitseasutused ja õigusasutused hõlbustama selliste isikute käesolevas direktiivis sätestatud õiguste tõhusat kasutamist, näiteks võttes arvesse võimalikku haavatavust, mis mõjutab nende võimet kasutada õigust kaitsjale, ja lasta vabaduse võtmisest teavitada kolmandat isikut, ning võttes asjakohaseid meetmeid kõnealuste õiguste tagamiseks.“

- 10 Direktiivi artikli 2 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse kriminaalmenetluses kahtlustatava või süüdistatava isiku suhtes alates sellest ajast, kui liikmesriigi pädevad asutused on sellele isikule ametliku teate saatmisega või muul moel teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanemises, olenemata sellest, kas talt on võetud vabadus. Direktiivi kohaldatakse kuni menetluse lõpetamiseni, mille all mõistetakse selle küsimuse lõplikku otsustamist, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on süüteo toime pannud, sealhulgas asjakohasel juhul süüdimõistmist ja edasikaebuse lahendamist.“

- 11 Direktiivi artiklis 12 „Õiguskaitsevahendid“ on ette nähtud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval või süüdistataval isikul oleks kriminaalmenetluses ja isikul, kelle üleandmist taotletakse, oleks Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlustes tõhus siseriiklikus õiguses sätestatud õiguskaitsevahend, kui rikutakse nende käesolevast direktiivist tulenevaid õigusi.

2. Ilma et see piiraks tõendite lubatavust käsitlevate siseriiklike eeskirjade ja süsteemide kohaldamist, tagavad liikmesriigid, et kriminaalmenetluse raames kahtlustatava või süüdistatava isiku antud selliste ütluste või tõendite hindamisel, mille saamisel rikuti tema õigust kaitsjale, või juhtudel, kui sellest õigusest erandi tegemine oli lubatud vastavalt artikli 3 lõikele 6, austatakse kaitseõigust ja menetluse õiglust.“

- 12 Direktiivi artiklis 13 „Haavatavad isikud“ on ette nähtud:

„Liikmesriigid tagavad, et käesoleva direktiivi kohaldamisel võetakse arvesse haavatavate kahtlustatavate ja haavatavate süüdistatavate isikute erivajadusi.“

Direktiiv 2016/343

- 13 Direktiivi 2016/343 artiklis 2 „Kohaldamisala“ on ette nähtud:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse kriminaalmenetluses kahtlustatavale või süüdistatavale füüsilisele isikule. Seda kohaldatakse kõigis kriminaalmenetluse staadiumites alates hetkest, kui isikut kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo või väidetava kuriteo toimepanemises, kuni otsuse tegemiseni selle kohta, kas isik on asjaomase kuriteo toime pannud, ja see otsus on muutunud lõplikuks.“

- 14 Direktiivi artikli 3 „Süütuse presumptsioon“ kohaselt:

„Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavat ja süüdistatavat peetakse süütuks seni, kuni tema süüd ei ole seaduse kohaselt tõendatud.“

- 15 Direktiivi artiklis 6 on märgitud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatava ja süüdistatava süü tõendamise kohustus lasub süüdistajal. See ei mõjuta kohtuniku või pädeva kohtu võimalikku kohustust otsida nii süüstavaid kui ka süüst vabastavaid tõendeid ega kaitse õigust esitada tõendeid kooskõlas liikmesriigi õigusega.

2. Liikmesriigid tagavad, et mis tahes kahtlust süü küsimuses tõlgendatakse kahtlustatava või süüdistatava kasuks, sealhulgas juhul, kui kohus hindab, kas asjaomane isik tuleks õigeks mõista.“

- 16 Kooskõlas selle direktiivi artikli 14 lõikega 1 lõppes direktiivi ülevõtmise tähtaeg 1. aprillil 2018 ja see jõustus artikli 15 järgi 31. märtsil 2016.

Bulgaaria õigus

- 17 Kriminaalmenetluse seadustiku (*Nakazatelno protsesualen kodeks*) põhikohtuasja asjaolude toimumise ajal kehtinud redaktsiooni artiklis 427 ja sellele järgnevatel artiklites on ette nähtud erimenetlus, milles kohtunik võib prokuröri ettepanekul määrata sundravile isiku, kes on dementsena toime pannud ühiskonnale ohtliku teo.

- 18 Kriminaalmenetluse seadustiku artiklis 427 on sätestatud:

„1) Sundravile määramise ettepaneku teeb ringkonnaprokurör, [...]

2) Enne ettepaneku tegemist määrab prokurör ekspertiisi ja palub eeluurimisasutusel selgitada isiku käitumist enne ja pärast teo toimepanemist ning hinnata, kas isik kujutab endast ohtu ühiskonnale.“

- 19 Nimetatud seadustiku artiklites 428–491 kirjeldatud menetluses annab prokuröri ettepanekule hinnangu puudutatud isiku elukohajärgne kohus, milles pärast kohtuistungit teeb kohtunik ainuiskuliselt lahendi määrusega ja seda määrust võib apellatsiooni korras vaidlustada.

- 20 Lisaks on ka tervishoiuseaduse (*Zakon za zdraveto*) artiklis 155 ja sellele järgnevatel artiklites kehtestatud erimenetlus, mille kaudu saab kohus sundkorras paigutada meditsiinasutusse isiku, kes on psüühikahäire tõttu muutunud enda või kolmandate isikute tervisele ohtlikuks.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 21 Politseiametnikud avastasid 26. augustil 2015 Medkovetsi tänavalt (Bulgaaria) ühelt tänavalt surnukeha ja läksid seejärel kannatanu poja EP elukohta. Viimane tunnistas, et oli oma ema tapnud. Saanud tunnistajatelt teada, et EP kannatab psüühikahäire all, otsustasid politseiametnikud viia ta psühhiaatriaahaigla erakorralisse vastuvõttu.
- 22 Rayonen sad Lom (Lomi rajoonikohus, Bulgaaria) otsustas 12. septembri 2015. aasta määruses paigutada EP kuueks kuuks psühhiaatriaahaiglasse. Seda tervishoiuseaduse alusel tehtud otsust pikendati katkestusteta kuni eelotsusetaotluse tegemiseni.
- 23 Kohtupsühhiaatriaekspertiisis, mille tegid kaks haiglas töötavat psühhiaatrit, jõuti järeldusele, et EP kannatab paranoidse skisofreenia all.
- 24 Montana (Bulgaaria) prokurör lõpetas 7. juuli 2016. aasta määrusega kriminaalmenetluse põhjendusel, et EP kannatab psüühilise haiguse all. Kuna prokurör leidis, et EP ei ole võimeline menetluses osalema, ei edastatud talle seda määrust.
- 25 29. detsembril 2017 kohustas Apelativna prokuratura Sofia (Sofia apellatsioonikohtu juures olev prokuratuur, Bulgaaria) menetluse uuendada ja kaaluda EP paigutamist meditsiinasutusse tervishoiuseaduse alusel.
- 26 EP suhtes alustatud kriminaalmenetlus lõpetati määrusega 1. märtsil 2018. Prokuratuur jõudis järeldusele, et EP suhtes on vaja kohaldada sundravi, sest viimane oli tahtlikult toime pannud süüteo, kannatades samal ajal aga psüühikahäire all, mistõttu ei saa ta kriminaalkorras vastutada. See määrus edastati kannatanu tütrele. Kuna määruse peale ei esitatud tähtaja jooksul kaebust, jõustus see 10. märtsil 2018.
- 27 Rayonna prokuratura Lom (Lomi rajooniprokuratuur, Bulgaaria) pöördus Rayonen sad Lukoviti poole (Lukoviti rajoonikohus, Bulgaaria) taotlusega paigutada EP psühhiaatriaasutusse kriminaalmenetluse seadustiku artikli 427 ja sellele järgnevale artiklite alusel.
- 28 Nimetatud kohus kahtleb selles, kas psüühilise haiguse all kannatava isiku sundkorras meditsiinasutusse paigutamist reguleerivad riigisisised õigusnormid on kooskõlas direktiivides 2012/13, 2013/48 ja 2016/343 ning hartas tagatud õigustega. Kahtlused puudutavad peamiselt kriminaalmenetluse seadustiku artiklit 427 ja sellele järgnevat artikleid ja nendes ette nähtud kriminaalasja erimenetlust, mis võimaldab psühhiaatriaasutusse paigutada isiku, kes kujutab endast ohtu ühiskonnale. Need kahtlused puudutavad ka tervishoiuseaduse sätteid osas, milles nendes ette nähtud menetluse tulemusena võib samuti isiku sundkorras meditsiinasutusse paigutada preventiivsetel kaalutlustel, kui tema tervislikku olukorda arvestades on alust arvata, et ta võib toime panna kuriteo.
- 29 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib nimelt, et EP-d ei ole uurimise käigus küsitletud ja tema suhtes kriminaalmenetluse alustamisest ei ole teda teavitatud. Kuna ta ei osalenud kriminaalmenetluses, siis ei tagatud talle kaitsja abi. Ta ei saanud prokuratuuri õiguslikke ja faktilisi järeldusi kohtus mingil moel vaidlustada.
- 30 Lisaks leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kriminaalmenetluse seadustiku artiklis 427 ja sellele järgnevatel artiklites ette nähtud sundravi kohaldamise menetluste puhul ei ole riigisisese õiguse järgi kohtul võimalik kontrollida, kas esialgse uurimise käigus olid teo väidetavalt toime pannud isikule tagatud minimaalsed menetluslikud tagatised enda kaitseõiguste kasutamiseks. Käesolevas asjas väidab EP, et rikutud on tema õigust saada teavet talle esitatud süüdistuse kohta, õigust vaikida ja õigust kasutada kaitsjat. Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on samuti küsimus liikmesriigi niisuguste õigusnormide kooskõla kohta harta artikliga 47 ja artikli 48 lõikega 2.

- 31 Ta küsib samuti, kas EP suhtes kohaldatud menetlus kuulub direktiivide 2012/13, 2013/48 ja 2016/343 kohaldamisalasse. Kui see on nii ja kui Euroopa Kohus asub seisukohale, et kriminaalmenetluse seadustiku artiklis 427 ja sellele järgnevates artiklites ette nähtud kriminaalasja erimenetluses ei ole tagatud õigust tõhusale õiguskaitsevahendile, leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et ta võib analoogia alusel kohaldada kriminaalasja üldmenetlust.
- 32 Neil asjaoludel otsustas Rayonen sad de Lukovit (Lukoviti rajoonikohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
- „1. Kas käesolev menetlus, millega kohaldatakse sundravi, mis kujutab endast teatavat liiki riiklikku sundi isiku suhtes, kes on prokuratuuri järelduste kohaselt toime pannud avalikkusele ohtliku teo, kuulub direktiivi [2012/13] ja direktiivi [2013/48] kohaldamisalasse?
 2. Kas Bulgaaria menetlusõigusnormid, mis reguleerivad kriminaalmenetluse seadustiku artikli 427 ja sellele järgnevate artiklite kohast sundravi kohaldamise erimenetlust ning mille kohaselt ei ole kohtul õigust kohtuasja prokuratuurile tagasi saata ja kohustada prokuratuuri kõrvaldama kohtueelse menetluse raames toime pandud menetlusnormide rikkumised, vaid võib sundravi kohaldamise taotluse rahuldada või rahuldamata jätta, kujutavad endast tõhusat õiguskaitsevahendit direktiivi 2013/48 artikli 12 ja direktiivi 2012/13 artikli 8 tähenduses koosmõjus harta artikliga 47, mis tagab isikule õiguse kohtus vaidlustada tema õiguste võimalikud rikkumised, mis on toime pandud kohtueelse menetluse käigus?
 3. Kas direktiiv 2012/13 ja direktiiv 2013/48 on kohaldatavad (kohtueelsetele) kriminaalmenetlustele, kui liikmesriigi õigus, nimelt kriminaalmenetluse seadustik, ei sisalda õigussubjektina „kahtlustatavat“ ja kuna prokuratuur lähtub sellest, et uurimise esemeks oleva tapmise pani isik toime süüdimatus seisundis, siis ei pea ta isikut kohtueelse menetluse raames vormiliselt süüdistatavaks, mistõttu lõpetab ta kriminaalmenetluse isikut sellest teavitamata, ja palub kohtul määrata isiku sundravile?
 4. Kas isik, kelle suhtes taotleti sundravi kohaldamist, on „kahtlustatav“ direktiivi 2012/13 artikli 2 lõike 1 ja direktiivi 2013/48 artikli 2 lõike 3 tähenduses, kui kuriteopaiga esmakordsel ülevaatusel ja esialgsete uurimistoimingute tegemisel kannatanu ja tema poja korteris küsitles politseiametnik, olles tuvastanud viimati nimetatud isiku kehalt verejäljed, isikut tema ema tapmise ja surnukeha tänavale lohistamise põhjuste kohta ning pärast nende küsimustele vastuse saamist paigaldas isikule käeraud? Kas juhul, kui vastus sellele küsimusele on jaatav, tuleb isikut juba sellel hetkel vastavalt direktiivi 2012/13 artikli 3 lõikele 1 koosmõjus lõikega 2 teavitada, ning kuidas tuleb lõikes 2 viidatud erivajadusi teavitamisel arvesse võtta juhul, kui politseiametnik teab, et isikul on psüühikahäire?
 5. Kas sellised liikmesriigi õigusnormid, nagu on kõne all käesolevas asjas ja mille kohaselt on tervishoiuseaduse alusel toimuvast menetlusest faktiliselt lubatud vabaduse võtmise sunniviisilise paigutamise kaudu psühhiaatriahaiglasse (ennetav sunnimeede, mida rakendatakse juhul, kui on tõendatud, et isikul on psüühiline haigus, ja esineb oht, et isik paneb toime kuriteo, kuid mida ei rakendata juba toime pandud teo tõttu), on kooskõlas direktiivi 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul, artikliga 3, kui menetluse alustamise tegelik alus on tegu, mille tõttu algatati ravile paigutatud isiku suhtes kriminaalmenetlus, ja kas sel viisil rikutakse kinnipidamisel õigust õiglasele kohtulikule arutamisele, mis peab vastama [EIÖK] artikli 5 lõikele 4, st peab olema menetlus, mille raames on kohtul õigus kontrollida nii menetlusõigusnormide järgimist kui ka kinnipidamise aluseks olevat kahtlustust ning kõnealuse meetmega taotletud eesmärgi õiguspärasust, mis on kohtu kohustus, kui isik on kinni peetud kriminaalmenetluse seadustikus ette nähtud korra alusel?

6. Kas direktiivi 2016/343 artiklis 3 viidatud süütuse presumptsiooni mõiste hõlmab ka eeldust, et süüdimatu isik ei ole tegu, mis kujutab endast ohtu ühiskonnale ja mille toimepanekus prokuratuur teda süüdistab, toime pannud seni, kuni menetlusõigusnormide alusel (tagades kriminaalmenetluses kaitseõigused) ei ole tõendatud vastupidist?
7. Kas liikmesriigi õigusnormid, mis näevad ette asja lahendava kohtu erinevad õigused kohtueelse menetluse omal algatusel toimuval õiguspärasuse kontrollimisel, olenevalt sellest, kas:
- 1) kohus kontrollib prokuratuuri süüdistusakti, milles väidetakse, et teatav psüühiliselt terve isik on toime pannud tapmise (kriminaalmenetluse seadustiku artikli 249 lõige 1 koosmõjus lõikega 4), või
 - 2) kohus kontrollib prokuratuuri taotlust, milles väidetakse, et isik on toime pannud tapmise, kuid toimepanija psüühikahäirest tulenevalt ei ole tegemist kuriteoga, ja millega palutakse kohtul näha isiku suhtes ette sundravi rakendamine,

tagavad haavatavate isikute hulka kuuluvale isikule tõhusa õiguskaitsevahendi, nagu on sätestatud direktiivi 2013/48 artiklis 13 koosmõjus artikliga 12 ja direktiivi 2012/13 artikli 8 lõikes 2 koosmõjus artikli 3 lõikega 2, ja kas kohtu erinevad õigused, mis sõltuvad menetluse liigist, mis omakorda oleneb sellest, kas kuriteo toimepanijaks peetav isik on kriminaalvastutusele võtmiseks psüühiliselt terve, on kooskõlas harta artikli 21 lõikes 1 sätestatud diskrimineerimiskeelu põhimõttega?“

Menetlus Euroopa Kohtus

- 33 Eelotsusetaotluse esitanud kohus palus menetleda asja Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 23a kohases eelotsuse kiirmenetluses.
- 34 Euroopa Kohus otsustas 10. augustil 2018 ettekandja-kohtuniku ettepaneku põhjal ja pärast kohtujuristi ärakuulamist jätta see taotlus rahuldamata.

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene, kolmas ja neljas küsimus

- 35 Esimese, kolmanda ja neljanda küsimusega, mida tuleb käsitleda koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiive 2012/13 ja 2013/48 tuleb tõlgendada nii, et neid kohaldatakse sellise kohtumenetluse suhtes, nagu on ette nähtud põhikohtuasjas vaidlusalustes riigisisestes õigusnormides, mis lubavad ravi ja turvalisuse kaalutlustel paigutada psühhiaatriaasutusse isiku, kes on dementsena toime pannud ühiskonnale ohtliku teo, ja kui see on nii, siis millisest hetkest tuleb asjaomast isikut teavitada talle direktiiviga 2012/13 antud õigustest.
- 36 Direktiivide 2012/13 ja 2013/48 ühine eesmärk on kindlaks määrata miinimumnormid kahtlustatavate ja süüdistatavate teatavate õiguste kohta kriminaalmenetluses. Direktiiv 2012/13 puudutab täpsemalt õigust saada teavet oma õiguste kohta ja direktiiv 2013/48 käsitleb õigust kasutada kaitsjat, õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja õigust suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega.
- 37 Nende direktiivide põhjendustest nähtub lisaks, et need tuginevad seejuures eelkõige harta artiklites 6, 47 ja 48 toodud õigustele ja nendega soovitakse edendada nende õiguste tagamist kriminaalmenetluses kahtlustatavale või süüdistatavale isikule.

- 38 Nimetatud direktiivide vastav kohaldamisala on määratletud peaaegu ühesuguselt kummagi direktiivi artiklis 2. Nendest sätetest nähtub sisuliselt, et neid direktiive kohaldatakse hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on isikule teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus, kuni menetluse lõpetamiseni, mille all „mõistetakse lõpliku otsuse tegemist küsimuses, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on kuriteo toime pannud, sealhulgas kohtuotsuse tegemine ja edasikaebamisotsus, kui see on asjakohane.“
- 39 Tõepoolest ei ole ei direktiivis 2012/13 ega direktiivis 2013/48 ühtegi sõnaselget sätet, millest nähtuks, et nendes direktiivides reguleeritud kriminaalmenetluste hulka kuuluvad ka sellised menetlused, mille tulemuseks võib olla psühhiaatriaasutusse paigutamine, nagu see on ette nähtud kriminaalmenetluse seadustiku artiklis 427 ja sellele järgnevates artiklites.
- 40 Siiski ei tähenda see sõnaselgete õigusnormide puudumine, et selline psühhiaatriaasutusse paigutamise menetlus on nende direktiivide kohaldamisalast välistatud seetõttu, et selle menetlusega ei kaasne „kohtuotsuse tegemist“ karistuse kohta.
- 41 Nagu märkis sisuliselt ka kohtujurist enda ettepaneku punktides 61 ja 62, siis direktiivi 2012/13 artikli 2 lõike 1 sõnastus ja sellega analoogiline direktiivi 2013/48 artikli 2 lõike 1 sõnastus annavad, vastupidi, alust arvata, et termin „kriminaalmenetlus“ nende direktiivide tähenduses hõlmab ka psühhiaatriaasutusse paigutamise menetlusi, kuigi neid ei saa pidada „kohtuotsuse tegemiseks“ karistuse kohta ranges tähenduses, samas kui siiski on tegemist vabadust piirava meetmega, tingimusel et see meede ei ole põhjendatud mitte üksnes ravi eesmärgiga, vaid ka kuriteo koosseisu moodustada võiva teo toime pannud sellise isiku turvalisusega, kelle vaimne seisund karistusõiguslikult relevantse teo toimepanemisel õigustab seda, et ta tuleks paigutada pigem psühhiaatriaasutusse kui karistada teda kriminaalkorras, näiteks vangistusega.
- 42 Harta artikkel 6, mis puudutab õigust vabadusele ja turvalisusele, tagab samasugused õigused, nagu need on ette nähtud sama õigust puudutavas EIÕK artiklis 5, ning seetõttu tuleb vastavalt harta artikli 52 lõikele 3 anda nimetatud artiklile 6 samasugune tähendus ja ulatus, mis vastab EIÕK artiklile 5, nagu seda on tõlgendatud Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas. Seega tuleb harta artikli 6 tõlgendamisel arvesse võtta EIÕK artikli 5 lõiget 1 (vt selle kohta 12. veebruari 2019. aasta kohtuotsus TC, C-492/18 PPU, EU:C:2019:108, punkt 57).
- 43 EIÕK artikli 5 lõike 1 punktis e on ette nähtud, et „igäähel on õigus isikuvabadusele ja -puutumatusele. Kellelki ei või võtta tema vabadust, välja arvatud seaduses kindlaksmääratud korras järgmistel juhtudel: [...] vaimse häirega isikute [...] seaduslik kinnipidamine“.
- 44 Euroopa Inimõiguste Kohus on tõlgendanud seda sätet nii, et sellega pannakse riigile positiivne kohustus kaitsta tema jurisdiktsiooni alla kuuluvate isikute isikuvabadust. Kui see nii ei oleks, tuleneks sellest küllaltki suur lünk meelevaldse kinnipidamise eest kaitsmisel, mis ei oleks kooskõlas tähtsusega, mida omistatakse demokraatlikus ühiskonnas isikuvabadusele. Riik peab seega võtma meetmeid, mis pakuvad haavatavatele isikutele tõhusat kaitset (EIK 17. jaanuari 2012. aasta kohtuotsus Stanev vs. Bulgaaria, nr 36760/06, CE:ECHR:2012:0117JUD003676006, punkt 120).
- 45 Eeltoodust nähtub, et sellised vabadust piiravad meetmed nagu põhikohtuasjas vaidlusalused meetmed, mis puudutavad psühhiaatrilist või medikamentooset ravi, on kaetud EIÕK artikliga 5 ja järelikult harta artikliga 6.
- 46 Eeltoodust nähtub, et harta artiklis 6 tagatud õigust vabadusele ja turvalisusele arvestades ei saa direktiive 2012/13 ja 2013/48 tõlgendada nii, et nende kohaldamisalast tuleb välistada kohtumenetlus, mille kaudu saab psühhiaatriaasutusse paigutada isiku, kelle puhul jõuti eelnenud kriminaalmenetluse tulemusena järeldusele, et ta on toime pannud teo, mis on kuritegu.

- 47 Seda tõlgendust kinnitab asjaolu, et Euroopa Liidu seadusandja on pannud direktiivi 2012/13 artikli 3 lõikes 2 liikmesriikidele kohustuse tagada, et õiguse alusel saada teavet oma õiguste kohta esitatav teave „antakse suuliselt või kirjalikult lihtsas ja arusaadavas keeles, võttes arvesse haavatavate isikute hulka kuuluvate kahtlustatavate või süüdistatavate isikute mis tahes erivajadusi“. Selle direktiivi põhjenduses 26 on sõnaselgelt mainitud nende isikute olukorda, kes oma vaimse seisundi tõttu ei suuda mõista neile edastatud teabe sisu või tähendust. Vaimse häirega isikuid tuleb seega pidada haavatavateks isikuteks selle sätte tähenduses, sest raske vaimse häire tõttu ei pruugi need isikud aru saada nende õiguste kohta antud teabest.
- 48 Samuti paneb direktiivi 2013/48 artikkel 13 liikmesriikidele kohustuse tagada, et selle direktiivi kohaldamisel võetakse arvesse „haavatavate kahtlustatavate ja haavatavate süüdistatavate isikute erivajadusi“. Direktiivi põhjendus 51 viitab küll isikutele, „kes on potentsiaalselt ebasoodsas olukorras“ ja nende „võimalikule haavatavusele, mis mõjutab nende võimet kasutada õigust kaitsjale, ja lasta vabaduse võtmisest teavitada kolmandat isikut“, jättes samas täpsustamata, et selline haavatavus võib tuleneda nende vaimsest seisundist, direktiivi eesmärki arvestades tuleb siiski nentida, et vaimse häirega isikud kuuluvad samuti direktiivi artiklis 13 nimetatud haavatavate isikute kategooriasse.
- 49 Kuivõrd direktiivi 2012/13 kohaldatakse sellise menetluse suhtes, nagu see on sätestatud kriminaalmenetluse seadustiku artiklis 427 ja sellele järgnevas artiklites, küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus lisaks, millal tuleb kahtlustatavat teavitada tema õigustest vastavalt selle direktiivi artiklile 3.
- 50 Selleks, et õigustest teavitamine oleks tõhus, tuleb seda teha menetluse varases staadiumis. Direktiivi artiklist 2 nähtub, et seda direktiivi „kohaldatakse hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on isikule teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus“. Direktiivi artiklis 3 on ette nähtud, et „liikmesriik tagab, et kahtlustatavat või süüdistatavat isikut teavitatakse viivitamata [...] menetlusõigustest, et neid õigusi oleks võimalik tõhusalt kasutada“.
- 51 Nagu on märgitud direktiivi 2012/13 põhjenduses 19, on õiguse saada teavet oma õiguste kohta eesmärk õiglase kriminaalmenetluse ja kaitseõiguste tõhususe tagamine juba alates selle menetluse esimestest etappidest. Nimelt, nagu nähtub komisjoni 20. juuli 2010. aasta ettepaneku vastu võtta direktiiv 2012/13 (KOM(2010) 392 (lõplik)) punktist 24, siis kuna vabaduse võtmisele otseselt järgnev aeg kujutab endast kõige suuremat ohtu õigusvastaselt ülestunnistuste saamisele, „on oluline, et kahtlustatavat ja süüdistatavat teavitatakse tema õigustest kohe (st tema vahistamise ajal) kõige tõhusamal viisil“.
- 52 Direktiivi 2012/13 põhjenduses 19 on ka rõhutatud, et õigus saada teavet oma õiguste kohta tuleb tagada „hiljemalt enne seda, kui politsei [...] kahtlustatavat või süüdistatavat isikut esimest korda ametlikult küsitleb“. Direktiivi 2012/13 põhjendusest 22 nähtub, et „[k]ahtlustatava või süüdistatava isiku vahistamise või kinnipidamise korral tuleks teavet kohaldatavate menetlusõiguste kohta anda lihtsasti arusaadavas kirjalikus vormis õiguste deklaratsioonina, et aidata sellel isikul mõista oma õigusi. Selline õiguste deklaratsioon tuleks viivitamata anda igale vahistatule, kui temalt võetakse vabadus õiguskaitseasutuste korraldusel seoses kriminaalmenetlusega“.
- 53 Eeltoodust nähtub, et kuriteo toimepanemises kahtlustatavat isikut tuleb teavitada tema õigustest niipea, kui talle esitatavad kahtlustused õigustavad seda, et pädevad asutused piiravad muudel kui kiireloomulistel juhtudel tema vabadust sunnimeetmetega, ja hiljemalt enne esimese ametliku uurimistoimingu tegemist politsei poolt.
- 54 Eeltoodut arvesse võttes tuleb esimesele, kolmandale ja neljandale küsimusele vastata, et direktiive 2012/13 ja 2013/48 tuleb tõlgendada nii, et neid kohaldatakse sellise kohtumenetluse suhtes, nagu on ette nähtud põhikohtuasjas vaidlusalustes riigisisestes õigusnormides, mis lubavad ravi ja turvalisuse kaalutlustel paigutada psühhiaatriaasutusse isiku, kes on dementsena toime pannud ühiskonnale ohtliku teo. Direktiivi 2012/13 tuleb tõlgendada nii, et kuriteo toimepanemises

kahtlustatavat isikut tuleb teavitada tema õigustest niipea, kui talle esitatavad kahtlustused õigustavad seda, et pädevad asutused piiravad muudel kui kiireloomulistel juhtudel tema vabadust sunnimeetmetega, ja hiljemalt enne esimese ametliku uurimistoimingu tegemist politsei poolt.

Teine ja seitsmes küsimus

- 55 Teise ja seitsmenda küsimusega, mida tuleb käsitleda koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas harta artiklis 47 ning direktiivi 2012/13 artikli 8 lõikes 2 ja direktiivi 2013/48 artiklis 12 tagatud õigust tõhusale õiguskaitsevahendile tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus niisugused riigisisised õigusnormid, nagu on kõne all põhikohtuasjas ja mis näevad ette ravi ja turvalisuse kaalutlustel sellise isiku psühhiaatriaasutusse paigutamise menetluse, kes on dementsena toime pannud ühiskonnale ohtliku teo, sest need õigusnormid ei võimalda pädeval kohtul kontrollida, kas direktiivides ette nähtud menetlusõigusi on järgitud selle kohtu menetlusele eelnevates menetlustes, mis ei allu kohtulikule kontrollile.
- 56 Mis puudutab esiteks direktiivi 2012/13 tõlgendamist, siis tuleb märkida, et selle artikli 8 lõikes 2 on nõutud, et „kahtlustataval või süüdistataval isikul või tema kaitsjal on kooskõlas siseriiklikes õigusaktides sätestatud menetlusega vaidlustamisõigus, kui pädevad asutused ei anna või keelduvad andmast käesoleva direktiivi alusel teavet“.
- 57 Arvestades harta artiklis 47 kaitstud õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile tähtsust ning direktiivi 2012/13 artikli 8 lõike 2 selget, tingimusteta ja täpset sõnastust, siis viimasena nimetatud sättega on vastuolus igasugune liikmesriigi meede, mis takistab tõhusa õiguskaitsevahendi kasutamist selle direktiiviga kaitstud õiguste rikkumise korral.
- 58 Sama tõlgendus kehtib teiseks ka direktiivi 2013/48 artikli 12 suhtes, mille järgi tuleb tagada, et „kahtlustataval või süüdistataval isikul oleks kriminaalmenetluses [...] tõhus siseriiklikus õiguses sätestatud õiguskaitsevahend, kui rikutakse nende käesolevast direktiivist tulenevaid õigusi“.
- 59 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika järgi on direktiivist tulenev liikmesriigi kohustus saavutada selles ette nähtud tulemus ning ELL artikli 4 lõikest 3 ja ELTL artiklist 288 tulenev kohustus võtta kõik vajalikud üld- või erimeetmed, et tagada selle kohustuse täitmine, siduv kõigile liikmesriigi võimuorganitele, kaasa arvatud kohtutele vastavalt nende pädevusele (7. augusti 2018. aasta kohtuotsus Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 60 Selle kohustuse täitmisel nõuab kooskõlalise tõlgendamise põhimõte, et liikmesriigi ametiasutused teeksid kõik, mis on nende pädevuses, arvestades riigisisest õigust tervikuna ning kasutades riigisisese õiguses tunnustatud tõlgendusmeetodeid, et tagada liidu õiguse täielik toime ja saavutada liidu õiguse eesmärgiga kooskõlas olev tulemus (vt selle kohta 5. oktoobri 2004. aasta kohtuotsus Pfeiffer jt, C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, punkt 117, ning 8. mai 2019. aasta kohtuotsus Praxair MRC, C-486/18, EU:C:2019:379, punkt 37 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 61 Siiski on riigisisese õiguse kooskõlalise tõlgendamise põhimõttel teatavad piirid. Nii piiravad liikmesriigi kohtu kohustust – tugineda asjakohaste riigisiseste õigusnormide tõlgendamisel ja kohaldamisel liidu õigusele – õiguse üldpõhimõtted ning kooskõlalise tõlgendamise põhimõte ei või olla aluseks riigisisese õiguse *contra legem* tõlgendamisele (7. augusti 2018. aasta kohtuotsus Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, punkt 40 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 62 Just liikmesriigi kohus peab kindlaks tegema, kas tal on võimalik riigisiseseid õigusnorme tõlgendada kooskõlas liidu õigusega. Selle kohta piisab, kui märkida, et eelotsusetaotlusest nähtuvalt leidis eelotsusetaotluse esitanud kohus, et hoolimata õiguskaitsevahendi puudumisest, mis võimaldaks kontrollida kriminaalmenetluse seadustiku artikli 427 ja sellele järgnevatte artiklite alusel

psühhiaatriaasutusse paigutamiseks esitatud taotlusega seoses seda, kas eelnenud kriminaalmenetlus viidi läbi nõuetekohaselt, võib ta kohaldada analoogia alusel kriminaalasja üldmenetlust, et teostada sellist kontrolli ja kaitsta asjaomase isiku huve.

- 63 Eeltoodust nähtub, et harta artiklit 47 ning direktiivi 2012/13 artikli 8 lõiget 2 ja direktiivi 2013/48 artiklit 12 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus niisugused riigisisesed õigusnormid, nagu on kõne all põhikohtuasjas ja mis näevad ette ravi ja turvalisuse kaalutlustel sellise isiku psühhiaatriaasutusse paigutamise kohtumenetluse, kes on dementsena toime pannud ühiskonnale ohtliku teo, kui need õigusnormid ei võimalda pädeval kohtul kontrollida, kas direktiivides ette nähtud menetlusõigusi on järgitud selle kohtu menetlusele eelnevates menetlustes, mis ei allu kohtulikule kontrollile.

Viies küsimus

- 64 Viienda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas harta artiklis 6 nimetatud õiguse turvalisusele ja vabadusele kaitset esiteks ning direktiivi 2016/343 artiklis 3 nimetatud õigust süütuse presumptsioonile teiseks tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus sellised põhikohtuasjas vaidlusalused riigisisesed õigusnormid, nagu need on ette nähtud tervishoiuseaduse artiklis 155 ja sellele järgnevates artiklites, mis lubavad paigutada psühhiaatriaasutusse isiku seetõttu, et tema tervislikku olukorda arvestades esineb risk, et ta võib ohustada enda või kolmandate isikute tervist, kui need õigusnormid ei võimalda sellesse asutusse paigutamise taotlust arutaval kohtunikul kontrollida, kas see isik on saanud kasutada menetluslikke tagatisi tema suhtes paralleelselt toimivas kriminaalmenetluses.
- 65 Direktiivi 2016/343 artiklitest 1 ja 2 nähtub, et selle direktiivi eesmärk ja kohaldamisala on piiratud üksnes kriminaalmenetlusega.
- 66 Arvestades psühhiaatriaasutusse paigutamise menetluse eesmärki, milleks on ravi, nagu see on käesolevas asjas ette nähtud tervishoiuseaduse artiklis 155 ja sellele järgnevates artiklites, kui seda kohaldatakse eraldiseisvana kriminaalmenetlusest, sealhulgas ohu ärahoidmiseks asjaomase isiku ja kolmandate isikute tervisele, ei kuulu see seega selliste kriminaalmenetluste hulka, mis jäävad direktiivi 2016/343 kohaldamisalasse.
- 67 Ühtlasi ei võimalda miski Euroopa Kohtule esitatud toimikust järeldada, et selline sundkorras psühhiaatriaasutusse paigutamise menetlus, nagu see on kehtestatud tervishoiuseaduses, kujutab endast liidu õiguse kohaldamist ja vastavalt harta artikli 51 lõikele 1 peab asjaomane liikmesriik järgima selles menetluses hartas tagatud põhiõigusi.
- 68 Järelikult tuleb viiendale küsimusele vastata, et direktiivi 2016/343 ja harta artikli 51 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nimetatud direktiivi ja harta sätet ei kohaldata kohtumenetlusele, milles lahendatakse ravi eesmärgil psühhiaatriaasutusse paigutamine, nagu see on ette nähtud põhikohtuasjas vaidlusaluses tervishoiuseaduse artiklis 155 ja sellele järgnevates artiklites ning mis toimub põhjusel, et asjaomase isiku tervislikku olukorda arvestades esineb risk, et ta võib ohustada enda või kolmandate isikute tervist.

Kuues küsimus

- 69 Kuuenda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2016/343 artiklis 3 toodud süütuse presumptsiooni põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et see nõuab, et sellises ravi ja turvalisuse kaalutlustel psühhiaatriaasutusse paigutamise menetluses, nagu on kõne all

põhikohtuasjas ja mis toimub isiku suhtes, kes on dementsena toime pannud ühiskonnale ohtliku teo, esitab prokurör tõendi selle kohta, et isik, kelle asutusse paigutamist taotletakse, on sellise ohu allikaks oleva teo toime pannud.

- 70 Tuleb märkida, et direktiivi 2016/343 artikli 15 kohaselt jõustus see direktiiv 31. märtsil 2016 ning et direktiivi artikli 14 lõike 1 kohaselt lõpeb selle direktiivi ülevõtmise tähtaeg 1. aprillil 2018. Järelikult on see ajaliselt eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleliolevale menetlusele kohaldatav.
- 71 Lisas on selge, et põhikohtuasjas vaidlusaluse menetluse eesmärk ei ole asjaomase isiku süü kindlakstegemine, vaid tema sundkorras paigutamine psühhiaatriaasutusse. Siiski ei põhjendatud seda vabadust piiravat meetet üksnes ravi eesmärgiga, vaid ka turvalisuse kaalutlustega, ning arvestades eelnevalt direktiivide 2012/13 ja 2013/48 kohta otsustatud, tuleb asuda seisukohale, et selline menetlus kuulub direktiivi 2016/343 kohaldamisalasse karistusõigusega seotud eesmärgist tulenevalt. Järelikult on direktiiv 2016/343 kohaldatav sellisele menetlusele, mis on ette nähtud kriminaalmenetluse seadustiku artiklis 427 ja sellele järgnevatel artiklites.
- 72 Direktiivi 2016/343 artikkel 3 paneb liikmesriikidele kohustuse tagada, et „kahtlustatavat ja süüdistatavat peetakse süütuks seni, kuni tema süüd ei ole seaduse kohaselt tõendatud“. Seda kohustust peavad pädevad asutused täitma sellises psühhiaatriaasutusse paigutamise menetluses nagu põhikohtuasjas. Vastavalt selle direktiivi artiklile 6 lasub prokuröril tõendamise kohustus selles osas, et seaduses isiku psühhiaatriaasutusse paigutamiseks kindlaks määratud loa andmise kriteeriumid on täidetud.
- 73 Kui eelnenud kriminaalmenetluses leiti jõustunud otsusega, et see isik oli dementsena toime pannud kuriteoks kvalifitseeritava teo, siis ei ole prokuröri tuginemine sellele psühhiaatriaasutusse paigutamise taotluses iseenesest vastuolus direktiivi 2016/343 artiklis 3 toodud süütuse presumptsiooniga.
- 74 Siiski ei mõjuta kooskõlas käesoleva kohtuotsuse punktis 63 eelnevalt otsustatuga sellises olukorras nagu põhikohtuasjas need kaalutlused kontrolli, mida teostab asja arutav kohus direktiivides 2012/13 ja 2013/48 toodud menetlusõiguste järgimise üle eelnevates menetlustes, mis ei allunud sellisele kohtulikule kontrollile.
- 75 Järelikult tuleb kuuendale küsimusele vastata, et direktiivi 2016/343 artiklis 3 toodud süütuse presumptsiooni põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et see nõuab, et sellises ravi ja turvalisuse kaalutlustel psühhiaatriaasutusse paigutamise kohtumenetluses, nagu on kõne all põhikohtuasjas ja mis toimub isiku suhtes, kes on dementsena toime pannud ühiskonnale ohtliku teo, esitab prokurör tõendi selle kohta, et isik, kelle asutusse paigutamist taotletakse, on sellise ohu allikaks oleva teo toime pannud.

Kohtukulud

- 76 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamise seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

- 1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiivi 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet, ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega, tuleb tõlgendada nii, et neid kohaldatakse sellise kohtumenetluse suhtes, nagu on ette nähtud põhikohtuasjas vaidlusalustes riigisisestes õigusnormides, mis**

lubavad ravi ja turvalisuse kaalutlustel paigutada psühhiaatriaasutusse isiku, kes on dementsena toime pannud ühiskonnale ohtliku teo. Direktiivi 2012/13 tuleb tõlgendada nii, et kuriteo toimepanemises kahtlustatavat isikut tuleb teavitada tema õigustest niipea, kui talle esitatavad kahtlustused õigustavad seda, et pädevad asutused piiravad muudel kui kiireloomulistel juhtudel tema vabadust sunnimeetmetega, ja hiljemalt enne esimese ametliku uurimistoimingu tegemist politsei poolt.

2. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 47 ning direktiivi 2012/13 artikli 8 lõiget 2 ja direktiivi 2013/48 artiklit 12 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus niisugused riigisisised õigusnormid, nagu on kõne all põhikohtuasjas ja mis näevad ette ravi ja turvalisuse kaalutlustel sellise isiku psühhiaatriaasutusse paigutamise kohtumenetluse, kes on dementsena toime pannud ühiskonnale ohtliku teo, kui need õigusnormid ei võimalda pädeval kohtul kontrollida, kas direktiivides ette nähtud menetlusõigusi on järgitud selle kohtu menetlusele eelnevates menetlustes, mis ei allu kohtulikule kontrollile.
3. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütluse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul, ja põhiõiguste harta artikli 51 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nimetatud direktiivi ja põhiõiguste harta sätet ei kohaldata kohtumenetlusele, milles lahendatakse ravi eesmärgil psühhiaatriaasutusse paigutamine, nagu see on ette nähtud põhikohtuasjas vaidlusaluses tervishoiuseaduse (*Zakon za zdraveto*) artiklis 155 ja sellele järgnevates artiklites ning mis toimub põhjusel, et asjaomase isiku tervislikku olukorda arvestades esineb risk, et ta võib ohustada enda või kolmandate isikute tervist.
4. Direktiivi 2016/343 artiklis 3 toodud süütluse presumptsiooni põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et see nõuab, et sellises ravi ja turvalisuse kaalutlustel psühhiaatriaasutusse paigutamise kohtumenetluses, nagu on kõne all põhikohtuasjas ja mis toimub isiku suhtes, kes on dementsena toime pannud ühiskonnale ohtliku teo, esitab prokurör tõendi selle kohta, et isik, kelle asutusse paigutamist taotletakse, on sellise ohu allikaks oleva teo toime pannud.

Allkirjad